

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію Кононенка Юрія Сергійовича
«ОСНОВИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії (081 –
Право)

Актуальність проведеного дослідження. Дисертаційна робота Кононенка Ю.С. присвячена актуальній темі – розроблення основ методики розслідування державної зради. Зважаючи на військову агресію та повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, виникла необхідність вирішення важливих завдань, пов'язаних з негативною тенденцією зростання рівня злочинності, яка особливо стосується суверенності та територіальної цілісності нашої країни. Серед кримінальних правопорушень, які є особливо небезпечними в умовах воєнного стану є вчинення державної зради (ст. 111 КК України), яка заподіює значну шкоду національній безпеці нашої держави. Аналіз практики розслідування державної зради свідчить, що органи досудового розслідування та оперативні підрозділи стикаються із помітними труднощами при розкритті та розслідуванні цієї категорії кримінальних правопорушень. Вбачається, що головним чином такі труднощі тісно пов'язані із специфікою та механізмом цього різновиду злочинної діяльності, способами вчинення таких кримінальних правопорушень, наявними слідами та наслідками, особливістю характеристики особи злочинця та недостатністю застосування науково-технічних, тактичних засобів та можливостей використання спеціальних знань щодо їх ефективного виявлення та розслідування. Крім цього, ускладненою є також процедура проведення досудового розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень, збирання доказової та орієнтуючої інформації в умовах воєнного стану. Вбачається, що проблеми виявлення та розслідування такого злочину в умовах воєнного стану як державна зрада становить особливу складність, що обумовлює значимість, актуальність та необхідність розроблення основ комплексної криміналістичної методики розслідування державної зради. Тому, виявлення і дослідження основних правових і організаційних проблем розслідування державної зради дозволить ефективніше протидіяти злочинцям.

Наукове дослідження цієї проблеми нині має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки більшість теоретичних і практичних аспектів методики розслідування та попередження державної зради в умовах воєнного стану на сьогодні залишаються недослідженими, зокрема, це стосується питань щодо специфіки виявлення та фіксації таких кримінальних правопорушень, тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час воєнного стану, визначення слідчих ситуацій розслідування та алгоритмів їх вирішення,

особливості застосування спеціальних знань та проведення судових експертиз та ін.

Викладене безумовно свідчить що дисертаційне дослідження Кононенка Юрія Сергійовича «Основи методики розслідування державної зради», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», у розряд вкрай актуальних досліджень. Висновки й узагальнення Кононенка Ю.С. щодо новизни та практичного значення дисертації мають актуальне значення для науки кримінального процесу та криміналістики. Актуальність обраної теми обумовлена також і тим, що опублікованих наукових праць, у яких комплексно досліджувалися б питання методики розслідування державної зради, відсутні, існують лише окремі розробки, які в різних аспектах висвітлюють зазначені питання. Очевидно також, твердження автора, що сьогодні існує потреба наукової розробки основ методики розслідування державної зради, урахуванням сучасних правових та соціально-економічних реалій, а також факту повномасштабної збройної агресії проти України. Крім того, у методики розслідування державної зради залишилася низка концептуально та практично не вирішених питань, що в сукупності вказує на актуальність тематики дисертаційного дослідження.

Аналіз представлених Кононенком Ю.С. матеріалів дисертації за темою: «Основи методики розслідування державної зради» подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», а також ознайомлення з його публікаціями, дає підстави стверджувати, що автором проведений детальний науковий аналіз теми, актуальної у теоретичному та практичному плані, а також сформульовано висновки та пропозиції, що виносяться на захист. Оцінюючи дисертацію загалом можна констатувати, що дисертація Кононенка Ю.С. підготовлена на високому науковому рівні, її структура логічно побудована, ключові проблеми чітко сформульовані, наукові положення характеризуються високим ступенем обґрунтованості та достовірності, а висновки та рекомендації мають значення не лише для теорії криміналістики, а й вдосконалення чинного законодавства і практики його застосування. Цей загальний висновок підтверджується за основними критеріями, за якими оцінюються подібні наукові роботи.

Аналізуючи дисертаційну роботу здобувача, можна встановити, що об'єкт та предмет дослідження відповідають темі, визначеній автором, і свідчать про адекватність обраних методологічних підходів для вирішення поставлених завдань. Структура та послідовність викладу матеріалу відповідають темі дослідження і дозволяють повноцінно розкрити її зміст. Автор дисертації чітко та системно сформулював завдання дослідження, які логічно впливають з визначеної мети. Також варто відзначити методи дослідження, використані

автором, їх обґрунтованість та вправне застосування, що належним чином відображається в структурі роботи.

У роботі чітко простежується зв'язок з науковими програмами, планами та темами. Дисертаційне дослідження Кононенка Ю.С. виконано відповідно до положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України 12 січня 2015 року №5; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016-2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 року; Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років (п. 5.16 Додатка 5; п. 7.32 Додатка 7), затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16 березня 2015 року № 275; теми НДР ОДУВС «Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0116U006773), а також загальної наукової теми, що виконується кафедрою кримінального процесу та криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ «Охорона та захист прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження» (0114U004019). Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ затверджена вченою радою Одеського університету внутрішніх справ України 30 жовтня 2020 року (протокол № 3).

Не викликають заперечень **ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.** Вони забезпечуються: застосуванням загальнонаукових і спеціально-наукових методів, які обрано відповідно до теми цієї наукової роботи; науково-теоретичним підґрунтям дисертації виявилися наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі криміналістики, кримінального процесу, кримінального права тощо; емпіричну базу дослідження становлять офіційні статистичні дані Офісу Генерального прокурора, відомості з Єдиного реєстру судових рішень, результати опитування 87 слідчих органів досудового розслідування служби безпеки України, 35 співробітників прокуратури, 46 працівників оперативних підрозділів. Під час підготовки дисертації використано багаторічний досвід роботи дисертанта в органах досудового розслідування Служби безпеки України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація Кононенка Ю.С. «Основи методики розслідування державної зради» є однією з перших в українській криміналістичній науці, в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України, кваліфікаційних наукових праць, в якій сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій щодо окремої криміналістичної методики розслідування державної зради, автором Кононенком Ю.С. розроблено систему наукових положень і обґрунтовано

наукові результати, які є новими для криміналістичної науки або які наділені істотними ознаками новизни.

Важливого значення набуває те, що автор звертає увагу на криміналістичну характеристику методики розслідування державної зради та визначає її елементи, до яких належать предмет злочинного посягання, спосіб учинення злочину, обстановка та слідова картина, особа злочинця, мотив та мета вчинення злочину, досліджено особливості та кореляційні зв'язки між ними; доведено, що мотив і мета вчинення злочину належать до елементів криміналістичної характеристики, оскільки під час його вчинення виникають спонукання, пов'язані з політико-ідеологічною мотивацією під час збройного конфлікту чи воєнного стану, спрямовані на вчинення дій громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України.

Заслужують на увагу доводи автора стосовно того, що типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування державної зради, залежно від джерела інформації та встановлених обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину, що надало можливість змоделювати найбільш оптимальний комплекс слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на вирішення завдань початкового етапу розслідування досліджуваного злочину.

На схвалення заслуговує й факт того, що Кононенко Ю.С. доводить, що взаємодія органів досудового розслідування з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами під час розслідування державної зради полягає в узгодженій за метою, місцем, часом та послідовністю, врегульовану кримінальним процесуальним законодавством України та відомчими (міжвідомчими) нормативно-правовими актами, спільну діяльність органів досудового розслідування з оперативними підрозділами, а також з суб'єктами розвідувального співтовариства, що здійснюють контррозвідувальну діяльність, а також іншими державними структурами, громадськими організаціями, ЗМІ та окремими громадянами, спрямовану на поєднання наявних можливостей, сил, методів і засобів для успішного проведення комплексу взаємопов'язаних і взаємообумовлених процесуальних дій з метою пошуку і фіксації фактичних даних про вчинення дій на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. Визначено особливості форм взаємодії органів досудового розслідування з розвідувальними органами СЗР України, розвідувальними органами МО України, ДПС України, оперативними підрозділами ЦУ СБУ, що здійснюють контррозвідувальну діяльність під час досудового розслідування державної зради.

Цінною для розвитку криміналістичної науки є представлене дисертантом вдосконалення теоретичних положень щодо класифікації та типових ознак особи

злочинця, який вчиняє державну зраду, за критеріями: віку, освіти, соціального становища, психологічного стану тощо; положення щодо організації проведення огляду комп'ютерних даних, з використанням інструментів та технології OSINT. З метою забезпечення допустимості та достовірності доказів з відкритих джерел, звернута увага на застосування рекомендації щодо архівації даних, які містяться у відкритих джерелах з урахуванням особливостей, передбачених Протоколом Берклі.

Дисертантом вдало вдосконалено теоретичні положення, що стосуються удосконалення організаційних і тактичних положень та рекомендацій щодо особливостей проведення допиту та обшуку при розслідуванні державної зради та запропоновано рекомендації щодо їх підготовки та проведення; положення про обстановку вчинення державної зради, вчиненої в умовах збройного конфлікту чи воєнного стану, зокрема в частині розмежування складів злочинів ст.ст. 111 та 111-1 КК України.

Важливого значення для криміналістичної науки набувають визначені автором положення щодо змісту обставин, які підлягають встановленню під час розслідування державної зради, як самостійного елемента окремої криміналістичної методики, які конкретизовано залежно від форми вчинення злочину; положення щодо сучасних можливостей судових експертиз (комп'ютерної техніки і програмних продуктів, звуко-, відеозапису, телекомунікаційних систем (обладнання) та засобів, семантико-текстуальні, судова експертиза з питань державної таємниці) як основної процесуальної форми використання спеціальних знань під час розслідування державної зради.

У висновках за результатами дисертаційного дослідження на основі комплексного аналізу розслідування державної зради розроблено науково обґрунтовані рекомендації та пропозиції, спрямовані на удосконалення організаційного, методичного, інформаційного забезпечення виявлення та кримінального вказаних злочинів.

Усі представлені автором положення, висновки та рекомендації мають не лише наукову, а й практичну цінність. Переважна більшість авторських здобутків впроваджена у наукову-дослідницьку діяльність, навчальний процес і правозастосовну сферу, що підтверджується актами впровадження. Отже, саме із наведених та багатьох інших причин дисертаційне дослідження Кононенко Ю.С., без всякого сумніву, вирізняється новизною й оригінальністю та свідчить про досягнення дисертантом високого фахового рівня для проведення високоефективних наукових досліджень.

Оцінка структури та змісту дисертації, її завершеності в цілому. Структура і зміст дисертаційного дослідження Кононенка Ю.С. за темою: «Основи методики розслідування державної зради є логічно побудованими,

зумовленими поставленою метою та завданнями дослідження, його об'єктом і предметом, відповідають логіці наукового пошуку.

Дисертація Кононенка Ю.С. композиційно складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (437 найменувань) та додатків.

У розділі 1 «Криміналістична характеристика державної зради» автором проаналізовано проблеми формування криміналістичної характеристики державної зради; виділено характерні особливості предмету злочинного посягання та дослідити обстановку як елементів криміналістичної характеристики державної зради; охарактеризовано та систематизовано способи готування, вчинення й приховування державної зради, виокремити ознаки слідової картини; охарактеризовано окремі типологічні характеристики особи злочинця, який вчиняє державну зраду.

У розділі 2 «Початковий етап розслідування державної зради» визначено обставини, що підлягають встановленню під час розслідування державної зради; здійснено класифікацію типових слідчих ситуації початкового етапу розслідування; сформульовано поняття та визначено форми й напрями взаємодії під час розслідування державної зради.

У розділі 3 «Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування державної зради» охарактеризовано тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні державної зради; висвітлено загальні положення тактики негласних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні державної зради; виокремлено особливості призначення і проведення судових експертиз під час розслідування державної зради.

Про повноту викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації свідчить та обставина, що результати дисертаційного дослідження відображені у 7 публікаціях, з яких 5 – наукові статті, опубліковані у виданнях, перелік яких затверджено Міністерством освіти і науки України як фахові з юридичних дисциплін, та 2 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях

Оформлення дисертаційної роботи, виконаної Кононенком Ю.С., відповідає всім вимогам, встановленим для цього виду наукових праць. Зміст анотації та висновків відображає основні положення дослідження. Науковий стиль викладення державною мовою не викликає зауважень. Дисертація у цілому свідчить про вільну орієнтацію автора у криміналістичній науці та добру обізнаність у науковій літературі й законодавстві, що відповідає високому рівню наукової кваліфікації. Висновки і пропозиції автора ґрунтуються на достатній науковій платформі, що дає підстави визнати дослідження самостійним і завершеним. Більшість висновків дисертанта науково обґрунтовані й

оригінальні, сприяють перегляду усталених догм. Дисертація є самостійним дослідженням монографічного характеру і становить значний науковий та практичний інтерес.

Позитивна оцінка дисертаційного дослідження Кононенка Ю.С. у цілому та її окремих положень зокрема не виключає можливості та необхідності висловити певні застереження і зауваження щодо позицій, які потребують критичної оцінки, є спірними або потребують додаткової аргументації та дають можливість вступити у дискусію з автором:

1. Характеризуючи наукову новизну одержаних результатів, здобувач цілком обґрунтовано відзначає, що в дисертації було вперше розроблено криміналістичну характеристику державної зради, зокрема, розкрито зміст таких її елементів, як предмет злочинного посягання, спосіб учинення злочину, обстановка та слідова картина, особа злочинця, мотив та мета вчинення злочину. Проте у наступному пункті новизни знову заявлено, що в дисертаційному дослідженні вперше здійснено типізацію способів державної зради та встановлено типові наслідки досліджуваного злочину. Видається, що в даному випадку має місце повторення окремої частки попереднього пункту, адже спосіб злочину є одним із головних елементів його криміналістичної характеристики, отже входить до її складу і навряд чи потребує виокремлення у визначенні наукової новизни результатів дослідження

2. Певна дискусійність спостерігається в позиції автора щодо структури та змісту криміналістичної характеристики державної зради. Так, у підрозділі 1.1. до її структури віднесена слідова картина (стор. 31,33). Водночас далі, аналізуючи окремі елементи криміналістичної характеристики зазначеного злочину, здобувач розкриває зміст типових способів і слідів готування вчинення та приховування злочину (підрозділ 1.3). Тому потребує додаткового пояснення точка зору дисертанта щодо розуміння і співвідношення понять «слідова картина» та «типові сліди злочину» як елементів криміналістичної характеристики.

3. У підрозділі 3.1. «Тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні державної зради» дисертантом досить докладно досліджено питання щодо тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема, огляду, допиту, обшуку, спрямованість та послідовність яких залежать від форми вчинення державної зради, змісту наявної інформації про подію та предмет злочину. На наш погляд доцільно було б звернутись не лише до розгляду ізольованих слідчих (розшукових) дій, а й прослідкувати можливість використання тактичних операцій та запропонувати типові тактичні операції щодо розслідування державної зради (наприклад, операції «Документ», «Встановлення злочинців» тощо)

4. Поза увагою здобувача залишилось планування розслідування державної зради. Водночас наявність рекомендацій з планування досудового розслідування вказаного виду злочинів на даному етапі сприяло б формулюванню більш повних положень відповідної окремої криміналістичної методики.

Висловлені зауваження стосуються переважно спірних, дискусійних проблем. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку роботи Кононенка Ю.С., яка є самостійним завершеним комплексним дослідженням актуальної теми, має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові положення, що є новим вирішенням конкретного наукового завдання та сприяють здійсненню комплексного вивчення теоретико-правових та праксеологічних проблем методики розслідування державної зради, розроблено науково обґрунтовані рекомендації та пропозиції, спрямовані на удосконалення основ методики розслідування державної зради.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Грунтуючись на викладеному вважаю, що дисертаційне дослідження Кононенка Юрія Сергійовича на тему «Основи методики розслідування державної зради», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є завершеним монографічним дослідженням, яке виконане на належному рівні та відповідає вимогам, що пред'являються до подібного роду робіт.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для криміналістичної науки, але й для правозастосовної практики. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Зокрема, рецензентом у дисертації та наукових публікаціях здобувача не виявлено академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації.

Викладені у дисертаційному дослідженні Кононенко Ю. С. рекомендації та конкретні пропозиції з удосконалення теоретичних положень основ методики розслідування державної зради є теоретично обґрунтованими та аргументованими, хоча і не позбавлені дискусійності.

Висновки та рекомендації, які отримані у процесі дослідження мають важливе практичне і теоретичне значення для науки криміналістики. Основні положення дисертаційного дослідження з належним ступенем повноти були відображені автором у наукових статтях, підготовлених та опублікованих

автором дисертації. Їх кількість і якість відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Таким чином, дисертація представлена Кононенко Ю. С. є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отриманні нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення наукового завдання, тому ця робота має істотне значення для розвитку вітчизняної науки та правозастосування.

У підсумку варто зазначити, що дисертаційне дослідження Кононенка Юрія Сергійовича на тему «Основи методики розслідування державної зради» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року (зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор – Кононенко Юрій Сергійович – на основі публічного захисту заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ:

**Доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
к.ю.н., доцент**

Ганна МУДРЕЦЬКА

**Підпис засвідчую
Начальник ВКЗ Одеського державного
університету внутрішніх справ
підполковник поліції**

Едуард ДАНЄЛЯН